

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél lapon.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és czétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Az 1517. esztendő vége fele nagy események mesgyéjéhez ért a világtörténelem szekere. Eppen október 31-ike volt, s az akkori keresztyén világ ragyogó pompával készült megülni a halottak ünnepét. Ez az ünnep ezer esztendőn át ismeretlen volt ugyan az egyházban, de a X. századbéli bencés barátok kezdeményezésére lassan-lassan átalánossá lett s már a fent nevezett évben és napon az egész keresztyén világ figyelme, — ez ünneppel kapcsolatban, — a temetők felé fordult.

De egy szerény, igénytelen s alázatoslelkű Ágoston-rendi barát váratlanul beleszólt a világtörténelembe s a lelkek figyelmét a temetőkről az örökéletre, a holtakról az élőkre irányította.

1517. október 31-ik napján függesztette ki *Luther Márton* 95 tételét a Bölcs Frigyes által épített wittenbergi vár és egyetemi templom ajtajára s ezzel kezdetét vette a világ reformációja azon az alapon, melyen kívül senki más fundamentumot nem vehet s mely a Jézus Krisztus.

Csodálatos idők felséges emlékei! A világtörténelem legendákba illő dolgokat beszél azokról a küzdelmekről, melyeket az emberiség legjobbjai eszményekért vívtanak s a tévelygés bálványai romokban heverve hirdetik a nagy igazságot, hogy korszerűs átalakulások rázkódások nélkül el sem képzelhetők, — de az is bizonyos, hogy soha szegény s alapjában véve békés lelkületű ember nagyobb s üdvösebb forradalmat ezen a világon nem támasztott, mint ez az egyszerű barát, kinek Istentől nyert küldetése az volt, hogy prófétája legyen az *igaz hitnek, szabad gondolkodásnak s a becsületes erkölcsnek!*

S vajjon a küzdelem az eszme diadalával végződött? Prófétája csak egy porszem volt a nagyokhoz képest. Szegénységben született, nyomorban nevedett s mostoha helyzete korán becsepegtette lelkébe azt az alázatosságot, mely csak az evangéliumi bátorság lelkével párosulva erény; a nélkül pedig gyávaságra szoktat s oly sokszor szemfödele a férfias jellemnek.

Lutherben azonban ez a Krisztusi alázatosság nemes bátorsággá magasztosult s így vállalkozott arra a nagy munkára, melynek célja, mint fentebb mondánk, az *igaz hit, szabad gondolkodás s a becsületes erkölcs* vala.

Új sem volt tehát, a mit hirdetett, — hiszen az igaz hitnek, szabad gondolkodásnak s becsületes erkölcsnek forrásai immár másfélezer esztendő óta ott csörgedeztek az evangéliomban s ő ezekből merített, midőn a földi bálványoktól a Krisztushoz akarta visszavezetni a lelkeket: de, — mint Carlyle mondja, — az eredetiség érdeme nem is az újdonság, hanem az őszinteség s az egyéni meggyőződés, mely nem szembecsukás folytán, hanem úgy alakul, hogy szemünket nyitva tartjuk s látunk valamit.

Luther ilyen értelemben volt őszinte. Kereste az üdv igaz útját s mikor azt sok álmatlan éjszakák s sok viharos lelki küzdelmek után megtalálta: akkor azt egyéni meggyőződése teljes erejével ösvényévé tette s lelkiismeretében indokolt szabad elhatározással vette vállaira azt a keresztet, mely a világ hatalmasainak immár rég teherré vált.

És lön a világon nagy kavarodás! Nem is csoda. A visszaéléseket akarta orvosolni s a lelki zsarnokság láncait tördelte a romlott világ zürzavara között. Ilyen munka pedig nem szokott simán lefolyni. Luther szakadást idézett elő a keresztyén egyházban. De éppen ebben a szakadásban szendergett csirája a jövőnek s újra bebizonyosodott, hogy minden pusztulás újabb teremtés kezdete, ha Isten van velünk!

Igas hit, szabad gondolkodás, hecsületes erkölcs! Vajjon eljött-e már a ti országotok!?

Knox Jánosról a „skótok profétájáról” emlékeztetben maradt, hogy sok nehéz küzdelmeire célozva, azt kérdezték tőle utolsó pillanatában, amikor már beszélni sem tudott: „Van-e reményed?” s Knox felemelte újját; felfelé mutatott s úgy halt meg. A reformatori eszmék teljes diadalát mi is felülről várjuk. Küzdünk érte mi magunk is, de a sikerért Istenhez könyörgünk. *Október 31-ke emlékeztessen mindnyájunkat kötelességünkre!*

Kulturális helyzetünk.

A napi lapokban közelebből élénk vita indult meg ama mélyen elszomorító tény felett, hogy magában a magyar fővárosban, kultur intézményeinknek emporiumán, több mint száz-

hetvenezer analfabeta van. Ez elől a szomorú esemény elől mi sem térhetünk ki. Hiszen lapunknak iránya is mintegy elkötelezni látszik bennünket arra, hogy hozzászóljunk e kérdéshez és e mezdöböntő eseményre mi is felhívjuk a figyelmet.

Messze vezetne bennünket és tág teret igényelne lapunkban, ha teljes világításba akarunk helyezni az igen fontos kérdést, melyet úgy sociálpolitikai, mint ethikai és paedagogiai szempontból *mindenekfelettvalónak* tartunk. Magyar nemzeti népnevelésünket mindenesetre kirívóan kommentálja ama megbotránkozató tény, hogy az ország fővárosában még ma is *minden negyedik ember* nem tud írni-olvasni.

Valami mindenesetre rothad Dániában. És igazságok van ám a socialistáknak midőn megkövetelik az *ingyenes* általános népoktatást. Méltó foggal felháborodva kelnek ezek ki a militarizmus molochja ellen, amelynek a kormányok milliárdokat dobálnak akkor ki, midőn kulturális nemzeti célokra alig ezrek jutnak *csak*. Ne beszéljünk akkor arról, hogy mi is kultur nép vagyunk!

A sociologusok mindnyájan egyetértenek abban, hogy az analfabéták nagy száma bármely nemzetre nézve halálös veszedelmet jelent. A kriminál-statisztika mezdöböntő adatokat szol-

TÁRCA.

Hogyan hozták be az orgonát a debreceni Nagytemplomba?

A XIX. század elején mozgalom indult meg az orgonának templomainkba való bevitele iránt. Az orgona behozatala ellen felhozott érvék nem pusztán hitelvek megóvása körül forogtak, belevegyült abba sok olyan körülmény alapos megfontolása, a mit ma már teljesen figyelmen kívül hagynánk. A sok oldalu vita folyamába érdekes bépillantást enged vetni a debreceni ev. ref. egyháztanácsnak ebben a kérdésben hozott határozata.

Mint tudjuk, a debreceni Nagy-templom 1802-ben leégett, s újra építése hosszú időt vett igénybe. Volt idő bőven annak a felvetett eszmének az alapos megvitatására, hogy az új templomba az orgonát bevigyék-e. A vitának különös érdekességet kölcsönöz az a körülmény, hogy a debreceni ref. egyháztanács, mint legfényesebb magyar egyház, tradíciójához hiven a kérdés eldöntését elvi jelentőségűnek tartotta, s tudatában volt annak, hogy állásfoglalása irányítani fogja a többi magyar református eklézsiák magatartását is. Tekintetbe vették tehát mindazokat a következményeket, melyeket az orgonának a debreceni Nagy-templomba való behozatala a többi, különösen pedig a szegényebb eklézsiákra nézve járna. Sőt itt sem állottak meg. A debreceni egyháztanács-

nak különös gondja lévén a debreceni kollegium jövőjére, s az ott folyó tanításrendjére, azon következményekkel is számoltak, a miket a debreceni kollégiumra nézve az orgonisták képzése maga után vonna.

A jegyzőkönyv következőleg írja le¹ a konsistoriumban 1817. márc. 4-én az orgona bevitele felett kifejtett eszmecsereket: „Arról is szó lévén, kell-e orgonát bevinni az új templomba, vagy nem. Találkoztak nevezetesen a saeculáris urak közül, a kik ezen az okokon 1. hogy ez is a templom ékességére tartozik 2. neveli a buzgóságot, 3. segíti a szép éneklést, állították, hogy kell. De kivált az eclesiasticusok ellenök mondották, azért, mert 1. a protestantismus és reformáció jelkévelel ellenkezik a ceremóniák szentpáratása az istentiszteletben. A mit a b. e. reformátorok ily nagy küzdelésök után ért meghatározással a képekkel együtt kihánytak a templomokból, nem kell azt a dolog ért megfontolása nélkül csupán a külső érzésekre hallgatván újra bevinni. 2. Sok költséget okoz az eklézsiának nem annyira az orgona felállítása, mint fentartása, s a mellé kívántató orgonista, a kinek számára mindjárt házról és fizetésről kell gondoskodni. 3. Most még nem is lehet részünkről való alkalmas orgonistát kapni. 4. Felette sok kárát vállalja mind az ide való iskola, mind a külföldi iskolák, mert egyéb tudományok tanulmányozásához kénytelenek lesznek tanulóink musicát tanulni, amikor ezen eklézsiák példájára más eklézsiáink is orgonát csináltatván, nem viszik ki őket rektoroknak, ha

¹ Debreceni egyh. t. j. k. 1817. máj. 4.

gáltathat nekünk e tekintetben. S az az állam, amely a népoktatás igen fontos ügyét első rendű tényezőnek nem tekinti, nemzetgyilkos politikát folytat s elébb-utóbb utóleri a halálos veszedelem.

Nagyon helyén és idejénvalónak tartjuk azért most e fontos kérdéssel foglalkozni, midőn a választási és népoktatási törvényjavaslat tárgyalása éppen küszöbön áll. Valóban utótt is már a 12. órája annak, hogy a magyar törvényhozás radikálisabb eszközökhöz nyúljon, mert a mostani helyzet nagyon is szomorú világitásban tünteti fel a magyar népoktatási ügyet.

Ime, közel 30 éve már, hogy megalkottuk a népoktatási törvényt és ezalatt a 3 évtized alatt csak annyira tudunk elhaladni, hogy az ország közel 20 millió lakosságának csak a fele tud írni-olvasni. Mindenesetre súlyos felelősség terheli a különböző kormányokat a múltból, hogy népoktatásunk ma is ilyen siralmas helyzetben áll, hogy még ma sincs igazán kialakult magyar nemzeti kulturpolitikánk.

Nem ismerjük még az új népoktatási javaslatot és így kellő alapossgal nem is szólhatunk ma ehhez; de szabad legyen mégis érintenünk olyan momentumokat, melyek, véleményünk szerint, egyenes akadályul szolgálnak népoktatás-ügyünk előhaladásánál.

csak orgonázni nem tudnak, így osztán sem magok nem tanulnak idebe annyit, amennyit különben tanulhatnának, sem a gyermekeket oda kint nem taníthatnák. Ide járul, hogy szegény eklézsiáinkban most is meg van az a hiba, hogy inkább a kevesebb hasznú tornyok építésére fordítják a kevés eklézsiái jövedelmét, mint az iskolák építésére, sők helyén van szép torony, s rongyos iskola. Miért adnánk újabb okot nekik arra, hogy a pompára fordítsák inkább a költséget, mint a szükségességre és hasznosra. Végre az orgona nélkül is tudunk énekelni szépen. Van szép harmoniánk is az előforduló sollemnitasokra. Kár lenne ez által egy lépessel közelebb menni a papismushoz. Egyébiránt a kérdés eldöntése a közönséges eklézsiái gyűlésre bízódik.

Az orgona behozásából ezuttal nem lett semmi. Újabb mozgalom csak 1830 körül indult meg, már 1833-ban javában folyt a gyűjtés az új orgonára. 1837-ben vállalta fel az orgona elkészítését a nagytemplom számára egy bécsi orgonakészítő 8550 forintért. Az orgonista keresésére kiküldött bizottság azonban csak nehezen talált 1838-ban Rév Komáromban egy orgonistát, Nagy Mihályt, ki az ugyanazon évben Bécsből leszállított orgonát gondjai alá vette. Az itt említett Nagy Mihály Sz. Nagy Károly nem rég elhunyt debreceni orgonista édes atyja volt.

Dr. Barcsa János.

¹ U. ö. 1833. évi 640. p.

² U. ö. 1837. évi 78. p.

³ U. ö. 1837. évi 75. p. és 1838. évi 47. p.

Első akadályja ennek az, hogy népoktatásunk nem ingyenes. Vannak felekezetek, amelyeknél az iskolaadó olyan terhet rak a hivek vállaira, hogy e miatt elmaradnak a gyermekek az iskolától. Ne is álmódzunk addig magyar nemzeti kulturpolitikáról, míg a népoktatás minden vonalon ingyenes nem lesz.

Es ha a közoktatást az állam legszegényebb polgárának is ingyen nyújtja, akkor joggal megkövetelheti azt is, hogy a tankötelezettség a legnagyobb szigorúsággal hajtassék végre mindenütt. Mert most az analfabeták nagy száma éppen onnan ered, hogy az iskoláztatás lanyha, sőt sok helyen botránnyosan el van hanyagolva. Áll ez az eset különösen a nemzetiséglakta vidékeken.

Éppen előttünk fekszik statisztikai kimutatásban öt erdélyi oláhlakta vármegyének népoktatási ügye, mely szomorú képét mutatja annak, hogy milyen nagy darab földterületen uralkodik ma is a lelki sötétség és vak tudatlanság. Hunyad, Kolozs, Alsó-Fehér, Szolnok-Doboka és Torda-Aranyos vármegyéknek 1,117,264 lakosa közül csak száznegyvenegyezer ember ért a belüvetéshez. Micsoda afrikai sötét állapotok ott ezek?

Második akadályja volt jó részben annak, hogy népoktatás-ügyünk a közelebbi 30 év alatt sem tudott előhaladni az, hogy nincsen kellő és sikeres állami felügyelet. Dehogy nincsen! mondják talán sokan. Hiszen ott van ám minden vármegyének királyi tanfelügyelője segédapparátusával együtt. . . . Aki azonban beletekint egy kissé abba a műhelybe, amelyben a nemzet eme napszamosai rojják — reggeltől estig — rubrikába a beküldött statisztikai adatokat, az tüstént látni fogja, hogy ezek éppen e lélekölő robotos munka miatt nem érnek arra, hogy a népoktatás igen fontos ügyével a helyszínén is foglalkozzanak. Én ma, holnap 25 éves lekipásztor leszek, de e negyedszázad alatt csak háromszor láttam eleven tanfelügyelőt községünkben. Igaz, hogy nálunk a kálvinista egyházaknál jó és hü kezekben van a közoktatás-ügy; a felügyelet és ellenőrzés is minden vonalon kitünő; de hogy állhat a dolog a nemzeti-séglakta vidékeken? Ide kellene csak igazán felküszmeretes ellenőrzés, mely ma, a fizikai akadályok miatt is, teljesen lehetetlen.

Harmadik és lényeges akadályja annak, hogy olyan siralmas helyzetben áll ma is népoktatás-ügyünk, hogy még ma sincs igazi magyar nemzeti kulturpolitikánk. Sokszor taktikázó, paktáló kormányok vezették népoktatási ügyeinket. Igazán nem volt eddig még Eötvös ideje óta igazi sovíniszta kultuszminiszterünk. Pedig valódi kul-

turpolitikát magyar nemzeti alapon lehet csak megteremteni. Míg az állam radikálisabb kézzel bele nem nyúl a nemzetiségi kérdések alaposabb rendezésébe, addig a mi népünk kulturális helyzete a régi mederben révedez. Olyan országban, ahol még arra is vigyázni kell, hogy kultuszminiszter *eretnek vallású* egyén nem lehet, ne is beszéljünk magyar nemzeti turpolitikáról. Ott a közoktatás igen fontos ügye a nemzetiségi és felekezeti béklyók megszorító nyüge alatt tesped és senyved. S ilyen országban hiába is beszélnek nekünk népoktatási reformokról. S nálunk, éppen a nemzetnek eme legvitálisabb kérdése felett, búsan zenghetjük ma is el a magyar költővel:

„Multadban nincs öröm,
Jövödben nincs remény.“

dr. Mdrk Ferencs.

TANÜGY.

Szózat

a magyar népnevelőkhöz.

Szeretett Pályatársaink!

Egy oly tárgyra vonatkozóan kérjük becses figyelmeteket és szives közremunkálástokat, melynek reánk s az általunk szolgált közügyre, a magyar népnevelés előhaladására, kiváló s mindez ideig általánvéve nem eléggé méltatott fontossága van.

Azon idő óta, hogy hazánk törvényhozó testülete az első magyar közoktatásügyi miniszter által benyújtott javaslat alapján az 1868 : XXXVIII. t.-cikket megalkotta, a magyar népnevelésügy terén kétségenkívül nagy haladás történt; de, ha figyelembe vesszük azt, miszerint 1868. óta immár negyedfél évtized múlt el és hogy nemzetünknek, ha jövendőjét biztosítani akarja, a művelt nemzetek versenyében minden erejének megfeszítésével kell folytonfolyvást előbbre törekednie; a népnevelésünk dolgában eddig elért eredményekkel azoknak, kik a magyar nemzetnek, a magyar népnek sorsát szívükön viselik, teljesen megelégedniök nem lehet.

Hogy népnevelésünk a haladó kornak s nemzetünk életérdekeinek megfelelő arányban emelkedjék, erre mindenekelőtt szükséges, hogy a magyar néptanítói kar minden ízében s minden irányban feladatának színvonalán álljon. E föltételnek biztosítását munkálják mindazok, kik a magyar tanítóképzés célirányos berendezésének, a tanítók tisztességes anyagi ellátásának s ez uton a tanítói állásnak a pályaválasztás pontján álló s hivatottsággal bíró ifjak előtt vonzóvá tételének érdekében fáradoznak.

De, ha minden magyar néptanító teljes készséggel végzi is a maga feladatát, mégsem remélhetjük a népnevelés munkájának a néptanítói kar tudásával s buzgóságával arányban álló teljes sikerét, ha a népnevelésnek a tanítói testület körén kívül eső tényezői a hozzájuk fűzött várakozásnak nem felelnek meg.

A néptanító összes szellemi és testi erőinek az ő nemes hivatására való szentelése mellett az eléje tűzött célokat csak úgy közelítheti meg, ha az egészségtan és pedagógia kívánalmainak megfelelő, jól berendezett tanítási helyiséggel rendelkezik s még ezek felett: ha növendékei az iskolát kifogástalan pontossággal látogatják.

Hogy a népiskola azon feladatoknak, melyeket a nemzet egészének s egyes tagjainak érdekei elébe állítottak, tisztességgel megfelelhessen, erre okvetlenül szükséges, hogy a tanítás meghatározott idejét tanítók és tanítványok lelkiismeretes pontossággal felhasználják. Az iskolalátogatásának hézagossága a tanító s tanítvány munkáját egyaránt megnehezíti, a kívánt eredményt, az iskola munkájának az életre kihatását veszélyezteti s így a népnevelés érdekében egyesek, iskolafenntartók s az állam részéről hozott áldozatok is aránylag kárba vesznek.

Azon szülő, ki iskolakötelezett gyermekének pontos feljarsáról nem gondoskodik, elsősorban saját gyermeke ellen, de ezen felül a közérdek ellen is vétkezik, méltán rendeli tehát a törvény, hogy őt a megintés, dorgálás sikertelensége esetén az arra illetékes közegek fokozatos pénzbírsággal is szorítsák szülői s hazafiúi kötelességének teljesítésére.

Közneépünk nagyrésze még ma sem áll azon az értelmi s erkölcsi színvonalon, mely őt a gyermek legszentebb jogai egyikének, vagy legalább a törvény parancsoló szavának tiszteletére képesítené. Az igazolatlan mulasztási eseteknek csak kis része az, mely a gyermek iskolakerüléséből származik s ezzel szemben gyakran előfordul az az eset, hogy a gyermek a szülő parancsszavára sirva marad el az iskolától. Az igazolatlan iskolamulasztások legnagyobb részének a szülők az okozói. Osi előítéletek, hibásan értelmezett takarékoskodás, képzelt vagy koholt szükség, sőt pusztá makacsság stb. elegendők arra, hogy a gondatlan, elfogult, szűk látókörű szülők gyermekeik, önmaguk, felebarátaik iránt való kötelességök teljesítését elhanyagolják.

Ákik nemzetünk szellemi, erkölcsi jólétének munkálására vannak hivatva, azoknak elmulaszthatatlan kötelességük, hogy ezen beteges állapot megszüntetése érdekében a nép minden igaz barátjának támogatását igénybevéve, lankadatlan erélyességgel közremunkáljanak.

* * *

E kötelességnek teljesítése első sorban reánk, a magyar nép tanítóira, nevelőire vár!

Legelső kötelességünk, hogy a tanítási órák megtartásában mi magunk járjunk jó példával mindnek előtt. Arra törekedjünk mindenkor, hogy a tanító, nevelő munkásságunk által az iskolát növendékeink előtt kedvessé tegyük, hogy a gyermek veszteségnek érezze azt, ha csak egy tanítási órát is elmulasztani kénytelen. A szülőkkel való érintkezésünk alkalmával felvilágosítással, buzdítással bírjuk őket arra az elhatározásra, hogy gyermekeik pontos iskoláztatását elsőrendű kötelességöknek ismerjék. Ahol pedig a szép szó, a rábeszélés sikertelen maradt, ott ne takargassuk a mulasztásokat, hanem azokat törvényes megtorlás végett a maga helyén és idejében minden részrehajlás, ingadozás nélkül mutassuk ki. Ne legyen közöttünk, ki hivatalos kötelessége teljesítésének kikerülésével akarna népszerűsége vergődni — aki megfélemedeznek arról, hogy, ki az állam törvényének végrehajtását

akadályozza, az nem jó hazafi; mindegyikünk teljesítse férjias kötelességérzettel hivatalos és hazafias tartozásait, még ha ez bizonyos kellemetlenségekkel járna is!

*

De, ha az ország sok ezer tanítója között nem akad egyetlen egy, ki minden lehető meg nem tenne a pontos iskolalátogatás előmozdításának érdekében: a tanítók egyetértő legkomolyabb törekvésének is szánya szegődik, ha a népnevelés más tényezői nem teljesítik e téren kötelességeiket.

S éppen itt vannak a legszomorítóbb tapasztalataink! *Akik arra volnának hivatva, hogy a hanyag szülőket kötelességük teljesítésére szorítsák, gyakran maguk is a kötelességszegők közé tartoznak; de, ha nem így van is: annál gyakoribb eset, hogy korlátolt feifogásuk vagy kényelemszeretők folytán a tanítók sürgető bejelentéseit kellett-nül, sőt ellenséges indulattal fogadják, alattomos támadásokkal vagy nyílt üldözéssel visszaozzák.*

A népiskola dolgaiba a legtöbben beleavatkoznak, sokan kívánnak azokban (gyakran a hozzá szükséges belátás hiányával is) rendelkezni; de kevesen szeretnek a népnevelés oltárán áldozni, a körül fáradozni, — s legkevesebben vannak azok, akik készek azt még kellemetlenségek elviselésével is szolgálni és itt a tanítót őszintén támogatni.

A népiskola nevelő hatása érdekében az volna az eszményi állapot, ha a tanítónak az iskolamulasztások megtorlása dolgában egy szót szólania, egy tollvonást tennie nem kellene, de, ha már ez így nem lehet: nagyon kívánatos lenne, hogy a törvény a tanítót e tekintetben bármikor és bárhol jöhető méltatlan támadásokkal szemben különös védelemben részesítse!

A helyzet alapos javulását csak úgy remélhetjük, ha a helyi előjáróságokat, iskolaszékeket már egyszer a legszorosabb ellenőrzés fogja kényszeríteni a törvénynek s a legfelsőbb hatósági rendelkezések pontos megtartására.

* * *

Törvényekkel, rendeletekkel bőven el voltunk látva eddig is. *Törvénytisztelekre, kötelességérzetre van szükség mindazon körökben, melyek a végrehajtásra, az ellenőrzésre hivatva vannak.*

A népnevelés nem egy osztálynak érdeke, hanem az egész nemzetnek legfontosabb közügye. Ennek munkájából — ha teljes sikert akarunk — becsülettel ki kell venni a maga részét a nemzet, a társadalom minden rétegének. A csodák kora elmúlt, mai napság nagy dolgokat csekély eszközökkel bevégezni nem lehet. Ha a közreműködő erők nem állanak arányban a feladattal, úgy a valószínű eredmény: keserű csalódás.

Talán sehol sem beszélnek annyit a népnevelésről, mint nálunk. *Népünket valóban nevelni kell: de nem szabad elfelejteni, miszerint következetes szoktatás és jó példa a nevelésnek fő-főeszközei közé tartoznak. Hogyan várhatunk a köznéptől törvénytiszteletet, ha folyvást azt tapasztalhatja; hogy elnézősökökkel, mulasztásaikkal éppen azok adnak alkalmat a törvény megrontására, akik annak végrehajtására volnának hivatva!?*

Azon ellenvetés, hogy az iskolakötelezettségre való törvényes rendelkezéseket a népre való tekintetből nem lehet, vagy nem szabad szorosan alkalmazni, csak a kényelemszeretnek vagy a népnevelésügy lenézésének, kicsinylésének szines takarója.

A népre nem az iskolakötelezettség rója a legsúlyosabb terheket, az iskolakötelezettség első sorban éppen a nép gyermekeinek érdekében (ennek védelmére) lett törvénybe iktatva; ezekből nem az következik, hogy a törvény ide vonatkozó §-át és az annak alapján kibocsátott rendeleteket nem lehet — és pedig a köznépre való tekenteiből nem lehet — végrehajtani.

* * *

A népiskola rendszeres, jó, nevelői hatású munkát csak akkor végezhet, — haza, egyház s emberiség iránt való sokoldalú kötelezettségeinek tisztességgel csak úgy felelhet meg, ha részére a sikeres munkáságnak összes alapfeltételei biztosítva lesznek. Ennek az igazságnak tudása — azon módozatok keresése mellett melyeknek segélyével a köznép gyermekeinek pontos iskolalátogatását könnyíteni lehetne — minden irányban erőink teljes mértékéig fokozott tevékenységre buzdítson mindnyájunkat. Hirdessük a népiskolai növendékek pontos iskolalátogatásának nagy fontosságát a szülőkkel való érintkezésben, összejövetelekben, a sajtó terén, egyszóval: mindenütt, ahol csak erre alkalom nyílik, — hogy ami aránylag még mindig keveseknek képezi meggyőződését, azt közvéleménnyé izmosítsuk. Kérjük fel erre a célra egyesületeink utján a hatóságok erélyes támogatását; kérjük e tárgyra a magas kormányának becses figyelmét, hogy, ha legközelebb a népoktatás ügyére vonatkozó javaslat törvényhozási tárgyalás alá kerül és midőn az iskolakötelezettség végrehajtását szabályozó miniszteri rendelet szerkesztésének ideje elérkezik: a magyar népnevelők felszólalása a nagy célnak megfelelően érvényesülhessen!

Pápán.

A pápai ev. reform. egyházmegyei tanító-egyesület LXIII. közgyűlésének megbízásából:

Tóth Kálmán,

a pápai ev. ref. egyházmegyei tanítóegyesület elnöke

Láng Mihály,

áll. tanítóképző intézeti igazgató.

Barabás Lajos,

ev. ref. tanító.

Az új népoktatási törvényjavaslat.

Az új népoktatási törvényjavaslatot, melynek régebben közzé tett tervezetével e lap a tárgy fontosságához méltó módon foglalkozott, f. évi okt. hó 20-án a miniszter törvényjavaslat alakjában terjesztette a képviselőház elé. Már eddig is kialakult az a vélemény, hogy a magyar reformátusok nem csinálnak abból sérelmet, hogy az új törvényjavaslat értelmében a tanítóképzés fokozottabb mértékben kerül az állam befolyása alá, bár többen aggodalmuknak adtak kifejezést abban az irányban, hogy jogaink feláldozása hazafiatlan kormány kezében szomorú következményekkel járhat. Érdekeink mindig a magyarság érdekeivel lévén összeforva, traditiókhöz híven járunk el, ha örömmel üdvözlünk minden olyan törvényt, mely a magyarságot erősíti. Amde a törvénytervezet eredeti alakjában éppen a magyarság érdekeinek ápolása tekintetében nyújtott csekély reményt, úgyhogy a törvénytervezet úgy a szak-

tanácskozásokban, mint szaklapokban éppen ezért kemény támadásokban részesült.

Mit mondjunk ebből a szempontból a benyújtott törvényjavaslatról? Csak annyit, hogy a tervezethez képest haladást mutat, de a magyarság jogos igényeit még mindig nem elégíti ki. Lássuk a lényegesebb változásokat.

A magyar nemzeti szempont fokozottabb kidomborítására vonatkozik a javaslat 56. §-a, mely a tanítótól megköveteli, hogy a tanító „a magyar haza és annak szentesített törvényei iránt tántoríthatatlan és rendületlen hűséget” esküdjék, a tervezet szerint „a magyar korona országainak alkotmányára” kellett volna esküdni. A magyar nyelv tudását a törvény végrehajtása esetében gyökeresen biztosítaná a javaslat 58. §-ának azon új intézkedése, hogy a tanítóképzőintézetbe felveendő jelölt tartozik igazolni, hogy magyarul beszél. Csekély nyereség van a tannyelv megállapításánál. A 14. §. továbbra is a felekezeti főhatóságra bizza a tannyelv megállapítását, mindössze a magyar nyelvnek is, mint tannyelvnek használatát követeli nemcsak abban az esetben, ha a nem magyar tannyelvű elemi népiskolában beiratkozott növendékek létszámának legalább 20%-a magyar anyanyelvű, mint a tervezetben volt, hanem abban az esetben is, ha a növendékek között legalább is 20 magyar anyanyelvű van. Nagyon helyes intézkedés, hogy legalább az ismétlődő iskolák tannyelvévé a törvény kizárólag a magyart teszi. Ámde ennek tulságos fontosságot nem tulajdoníthatunk, mert ha a mindennapi iskolában kellőleg el nem sajátították a növendékek a magyar nyelvet, a fogynakos szervezetű ismétlődő iskolában ezt már nem pótolhatják, nem is szólván azon növendékekről, kik idegen tannyelvű elemi iskolában tanultak.

Az autonom jogok részére tett helyes engedmény van a 49. §-ban, mely a fegyelmi vétséget nem utalja egyenesen a közigazgatási bizottságok hatáskörébe, mint a tervezetben volt, hanem fentartja ugyan a közigazgatási bizottság illetőségét, de nem zárja ki, hogy a felekezeti tanítóknak az állam érdekkörét sértő fegyelmi eseteiben is az illetékes egyházi főhatóság saját szabályai szerint járjon el és hozzon fegyelmi ítéletet. De minden olyan esetben, amikor a felekezeti főhatóság a fegyelmi eljárás megindítását és befejezését halogatná, vagy eljárását az állam érdekeinek figyelmen kívül való hagyásával fogantositana, a közigazgatási bizottság kötelessége eljárni. Az engedmény a felekezetek, mint iskola fentartók jogainak tiszteletben tartása szempontjából egészen méltányos.

Az államellenes irányt ápoló tanítóképző intézetek bezárására vonatkozó 85. §. egészen helyes.

A tanítóképzés színvonalát emeli az 58. §. melyből a tervezetben még befoglalt felvételi vizsga alapján való felvétel töröltetett. A kiképzés alaposágát növeli a létszámnak 40 ról 30-ra való leszálítása, de komoly aggodalomra ad okot az a tény, hogy ref. tanítóképzőintézeteink ilyen csekély létszám mellett semmi szín alatt nem fedezhetik a tanítósükségletet, úgy, hogy ez a körülmény kell, hogy a debreceni ev. ref. tanítóképzőintézetnek párhuzamos osztályokkal való ellátására indítsa egyházkerületünket, anyival inkább, mert ugyancsak a törvény intézkedése értelmében erre építkezési és fentartási államsegélyt is nyerhetünk ugyanazon feltétel alatt, mint a középiskolák.

A képesítő vizsgálatnál a törvénytervezetben fenállott következetlenség a benyújtott javaslatban ki van küszöbölve, amennyiben a szakvizsgálat tárgyait képező magyar nyelv és irodalom, Magyarország története, földrajza és alkotmánytana magyarul tanítandók. Sajnos, még mindig meg van engedve a javaslat szerint, hogy más nyelven is letehessek a szakvizsgálatot a nevelés és tanítástánból és a tanítási gyakorlatokból az olyan tanítójelöltek, kik nem magyar tannyelvű tanítóképző intézetben végezték tanulmányaikat.

A tervezethez viszonyítva visszaesés van a tanítóképzőintézeti tanárok képesítése tekintetében. Már a tervezetben is hiba volt megengedni, hogy éppen a hitfelekezetek által fentartott képzőintézetekben olyanok is alkalmazhatók legyenek, akik az érettségi bizonyítvány megszerzése után legalább 4 éven át főiskolai tanulmányokat végeztek, s ennek megfelelő vizsgálatot tettek. A törvényjavaslat ezt az intézkedést súlyosbítja még azzal, hogy a polgári iskolai tanári képesítéssel bíró egyének alkalmazását is megengedi.

A tanítóóság nem ok nélkül tartotta nagy sérelmeket a tanítói fizetéseknek a várakozásokat egyáltalában ki nem elégítő módon való rendezését. Sajnos, a törvényjavaslat sem orvosolta a sérelmet, a tanító a javaslat szerint a jövőben sem fog munkájának és képesítésének megfelelő javadalomban részesülni. Mindössze annyi változás történt, hogy a segédtanítói intézményt mellőzték, s hogy a tanító lakását pontosan körül írván, az 1903. évi XXVI. t.-c. hiányos rendelkezéseit kiegészítették.

Nem orvosolta a törvényjavaslat azt a nagy sérelmet sem, hogy a felekezeti és állami tanítók fizetése között, természetesen a felekezeti tanítók hátrányára különbség van. A következmények világosa láthatók. A felekezeti tanítók tovább is elégedetlenkedni fognak és pedig nem ok nélkül, a jobb tanerők törekszenek az állami iskolákhoz jutni, növekedik a református népiskolák fentartása és megmentése iránti közöny s református iskoláink továbbra is fogynak, vagy lassu sorvadás lesz osztályrészők.

A törvényjavaslat még sok vitán meggy keresztül, de a törvényhozás gépezete esetleg meglepően rövid idő alatt is végezhet vele, azért érdekeinknek illetékes helyen és uton való védelmezése halasztást nem szenvedhet.

Paedagogus.

Iskolai rendtartás, szolgálati pragmatika.

A magyar nemzeti népnevelés alapvető iskolája mindig a népiskola volt, az marad az alapvető jövőben is.

A népiskola a reformáció szülöttje, ez teremtette azt meg s tette fontos kulturális tényezővé nem csak nálunk, de a külföldön is.

Aki nemzeti művelődésünk történetének még mindig csak főbb vonásokban megírott lapjait visszamenőleg csak két századokon át vizsgálja és tanulmányozza, lehetetlen, hogy észre ne vegye, hogy nemcsak a nemzeti nyelvünk, de az azzal szoros kapcsolatban álló magyar nemzeti szabadság és művelődés eszméi azokban az egyszerű falusi papi és tanítói nádfedeles lakokban maradtak fenn és ápolottak s Mária Terézia és tanácsosai, mikor látták,

hogy hatalmi eszközökkel, térítőtársulatokkal nem tudják elnyomni a protestántizmusban rejlő erőt, az iskola terén igyekeztek versenyre kelni velünk és itt vették fel a harcot.

Az idő kereke bár nagyot fordult, de ki tagadhatná el még ma is azt, hogy a protestáns egyház iskoláinak fentartása által más felekezetekkel szemben óriási terhet hordoz s ma is nagy nemzeti kulturmissziót teljesít, mert a magyar nemzeti állam kiépítésében nincs az államhatalomnak megbízhatóbb munkatársa az ev. ref. népiskolánál s az ezen egyház által fentartott közép és felső iskoláknál.

Mosolyogva olvasom: milyen új és korszakalkotó eszmének hirdetik a középiskolák játék-délutánját, holott azok a játékdélutánok a magyar protestáns nép és középiskolákban évszázadokon át megvoltak s az új tantárgynak hirdetett beszédertelem gyakorlat az ev. ref. iskolákban már Comenius előtt megvolt s a mértani testek ismertetésével milyen szép eredménnyel tanították a ma rajzoló geometriának nevezett tantárgyat ami iskoláink.

A törvényhozás asztalán fekvő új törvény nemcsak az 1868. évi XXXVIII. de e mellett a magyar nyelv kötelező oktatásáról alkotott törvényünket is módosítani fogja.

Kétségtelen: nagy változást idéz elő az egész vonalon s a tanítóképzésnek, iskolafelügyeletnek a törvénytervezetben contemplant új módja a magyar nemzeti állam kiépítésének s a nemzeti egység felé való haladásnak hatalmas előmozdítója leend.

Mi, a mi ev. ref. iskoláinkat soha sem feltettük semmiféle versenytől s csak üdvözölni tudjuk azokat az intézkedéseket, melyeknek célja a nemzeti egység mellett a tanítói kar alapos kiképzése s így a népiskola színvonalának emelése, mert a mi egyházunk zászlóvivője volt s az is marad jövőben is a nemzeti művelődésnek.

Hazánkban az iskolák jellege a fenntartók szerint nagyon sokféle. Új törvénytervezetünk sem mer szakítani ama régi elvvel, hogy ott hol nincs iskola, annak felállítására a község kötelezendő. Pedig — bocsanat a teljes nyíltságért — a leggazdátlanabb iskola a községi iskola.

A protestáns egyházak az iskolát az egyház veteményes kertjének tartják, ahhoz ahol csak anyagi erejük végkép ki nem merült ragaszkodnak, mert minden protestáns iskola nemcsak a vallásérkölesi haladásnak és nemzeti művelődésnek, de a felvilágosultsággal együtt járó nemzeti szabadságnak is egy-egy védőbástyája. Iskoláinkban erő van, azokról csak akkor mondhatnánk le, ha az állam venné kezébe az egész oktatásügy vezetését, míg ez nem így lesz, addig csak szegénységünk miatt adhatjuk fel itt-ott iskoláinkat.

Egy kiváló protestáns tanító vetette fel a legelterjedtebb napi lapban azt a kérdést: mi a tanítói munka sikeretlenségének az oka? Sokan feleltek a feltett kérdésre; én is egész sorát tudnám az okoknak előszámlálni; de ez alkalommal csak egyet akarok, szerintem a legfontosabbat tárgyalni, azt t. i. hogy ev. ref. egyházunkban nincsen az egész egyház egyetemére kiterjeszkedő iskolai rendtartásunk, s nincs a ref. tanítóságnak szolgálati pragmatikája.

Az állam az állami és községi iskolák számára készített utasításaiban ha nem is teljes szolgálati pragmatikát, de annak egy részét megalkotta, mely

utasításoknak hatása pár év alatt a tanítás és nevelés terén már is bámálatos eredményű.

Tagadhatja-e az ev. ref. népoktatás ügyével foglalkozó kultur-politikus azt, hogy minálunk az iskola ügy, rendtartás és a szolgálati viszony tekintetében teljesen rendben volna!?

Olyan iskolai rendtartásnak a magállapítását óhajtom én az ev. ref. iskolák számára, amely az iskola ügyével foglalkozó tényezők, tehát nem csak a tanító, de felügyelő hatóságok jogait és kötelességét a legmesszebb menő részletességgel szabályozza s a tanító szolgálati pragmatikáját magában foglalja.

Ha az iskola az egyház testének egy nagyon fontos része, akkor a tanítók és felügyelő hatóságok jogainak és kötelességének szabályozása a sikeres munkának egyik sarkpontja. Nem állítom hogy itt és ott nincsennek ilyen szabályok, de azt igen, hogy szervesen kidolgozott szolgálati pragmatika nincs, már pedig az megdönthetetlen igazság, hogy aki az iskolát fentartja, kormányozza, csak az állapíthatja meg a szolgálati utasítást és pragmatikát is.

A szabadelvű ref. egyházban megfelelő szolgálati pragmatika mellett nem történhetik meg az a visszasság, hogy amíg az állam a tanítók oklevelét az érettségi bizonyítvánnyal egyenlő értékűnek tekintti addig egyik ref. egyházmegyénk ezt nem ismeri el s egy kiváló néptanítót zsinati pótképviselői megbízásában nem igazol.

A közép és felső iskolák a zsinatban magukat illetőleg testületüket képviselhetik, a népiskolának ilyen joga nincs, pedig az a zsinat a népiskolák számára is törvényt, szabályt alkot.

A 12-dik órában, az alkotmányozó zsinat összeülése előtt teljes meggyőződéssel hirdetem, állítom, hogy elérkezett annak az ideje, hogy az ev. ref. egyház alkosson iskolai rendtartást összes iskolái, óvodái számára kapcsolatosan az ezekkel foglalkozók kimerítő és részletes szolgálati pragmatikájával s adjon a népiskola tanítóinak a közép és felső iskolák tanáraiéhoz hasonló zsinati képviselteségi jogot s mondja ki; hogy a tanítói oklevet az érettségi bizonyítvánnyal egyenértékűnek ismeri el, most ha ezt nem teszi, úgy tanítóit más iskolafenntartók tanítóival szemben alacsonyabb helyre állítja.

Hitem és meggyőződésem, hogy a jogok ilyen kiterjesztése az ev. ref. iskolák összének csak hasznára lesz, az iskolai rendtartás és szolgálati pragmatika sok szabadságot, rendetlenséget alakít át példás renddél, a haladás pontos tényezőjévé, a szolgálati pragmatika pedig sok vizsályt és békétlenséget szüntethet meg s a tanítót a maga nehéz kötelességének teljesítésében minden tulkapás ellen megtudja védelmezni.

Sociális bajaink folyton szaporodnak. Állam, egyház e bajok szanálásánál számít a munkásságára; adja meg azért e testületnek is az őt jogosan megillető jogokat, ne csak kötelességeiket szaporítsa folytonosan.

Kétségtelen, hogy az új népiskolai törvényjavaslat új helyzetet teremti, amelynek hatását az ev. ref. népiskola is megérzi nem csak anyagi, de szellemi téren is. A tanítói javadalmak új felvétele és értékesítése, a 800 koronás minimumnak 1000 koronára való kiegészítése, öt helyett, hat korpótlék megadása anyagi előnyök, melyek ugyan a tanítóság jogos érdekeit nem elégitik ki, de nem kicsinylendők. Bizonyos, hogy a tanítósággal szemben feláldott kö-

vetelményeket csak megelégedett tanítói kar teljesítheti az óhajtott mértékben. Bizom ev. ref. egyházunk vezérferfiainak bölcsességében, előre látásában, hogy a tanítóság jogos kívánalmai elől el nem zárkóznak s a mikor a kötelességek teljesítését iskolai rendtartási szabályzattal az egész vonalon biztosítják, ugyanakkor a tanítók jogait a kor kívánalmai s a tanítói állás fontosságához mértén kiterjesztik.

„Szabad egyház szabad államban,“ legyen a jelszó, mert egyházunk negyedfélszázados történetének minden sorából kiolvashatjuk, hogy egyházunk ereje iskoláiban, és a tanítás tisztaságában, a jogok egyenlő megosztásában van.

Kosma László.

KÖZÉLETÜNK.

A pelbárthidai (Bihar-megye) ev. ref. egyház templomépítési segélyt kérő szózata.

Kegyes Jóltevők!

Félve zörgetünk szivetek ajtaján, mert tudjuk, hogy „az Urnak haragja országostul reánk gerjede és berekesztette az egeket, hogy eső ne legyen és a föld az ő gyümölcsét meg ne teremje“ (V. Móz. 21. 17.) Tudjuk, hogy széles e hazában ha éhínség nem fenyeget is egészen, de sok családfő homlokán gondredők ülnek s lelkében gyakorta feltámad e kérdés: „Mit együnk, mivel ruházkodjunk?!“ Tudjuk, hogy míg kedvező gazdasági évben magasan lobog fel az áldozatkészség és jótékonyosság lángja még a szegényebb sorsu magyar református ember lelkében is: addig a mostanihoz hasonló szűk esztendő még a tehetősebbekkel is megszámláltatja az áldozati fillereket.

De ha félve is, mégis zörgetünk szivetek ajtaján; mert zörgetnünk kell!

Erre int az Ige is (Máté 7. 7); ezt paranesolja a kényszerítő szükség is.

650 főnél nagyobb számú görög keleti román-sággal lakunk egy községben, 320 léleknyi református magyarság. Egyházunknak nincs egy talpalatnyi földje, nincs semmi jövedelemforrása, az egyházi adón kívül. Ebből a hibeinkre óriási súlylyal nehezedeő egyházi adóból kell fenntartanunk lelkészi állást és felekezeti iskolát; ebből kellett fedezgetnünk a mult század 70-es éveiben felvett kölcsönök kamatait, törlesztgetnünk lassan-lassan tőkét. 1888 ban a tornyot, 1892-ben az iskolát, 1895-ben a templomot kellett részint nagy mértékben javíttatni, részint átalakíttatni, hogy használható legyen; 1901-ben meg lelkészi lakást építtetünk, magunk szegyenelve, hogy másutt különb a barmok pásztorának lakása, mint a mi lelkipásztorunké.

És most, mikor egyházi épületeink immár használható állapotban vannak; mikor az építkezésekre felvett évtizedes adósságok nyugétól kezdettünk kibontakozni: az Ur akkor vive ismét a hálóba, akkor ejte vissza a veszedelem vermébe.

Folyó évi szept. hó 14-én a szomszéd kigyuladt szalma kazlától leégett összes belső berendezésével középkori építésű ódon templomunk, le kiseded tor-

nyunk; csak egyetlen harangunkat tudtuk megmenteni szomszéd községbeli hitfeleink segítségével. A nagy szél által élesztett roppant tűz miatt a több száz éves ódon falak is meggyengültek, összehasadztak; a párkányzat mindenütt bedőlt. A biztosítás révén nyert összegből a templom tetőzete is alig telik ki. A megrongált falak kijavítására, torony betetőzésére, a templom belső felszerelésére kiseded egyházunk önerején képtelen. Pedig ha templomunk idejekorán meg nem épül: a bennünket összetartó utolsó kapocs is széttörik.

Jöjjetek segítségére a mi erőtlenségünknek, szeretett hitsorsosok! Ne engedjétek, hogy az itt lakó Deák, Mester, Mészáros, Kiss, Nagy stb. magyar nevű, de a vallás révén ma már szívvel-lélekkel románá lett családok számát a Máthé, Szoboszlai, Bernáth, Gönczi stb. ma még református magyar családok is szaporítsák csakhamar! A kísértés nagy! Itt igazán „drága“ a kálvinista vallás, mert míg a görög keletieknel 80 fillérral a leggazdagabb is leróttá egyházi adóját: addig nálunk a háznélküli napszámos is 18—20 koronát fizet. Áldozati filléreitekkel cselekedjétek meg azt, hogy e kicsiny egyház és maroknyi magyarság maradjon meg itt, kovászul egy nemzeti tekintetben jobb jövő számára. Minden fillér, melylyel az Ur házát megépítenünk segíttek, a magyarság fennmaradásának oltárára hozott áldozat is lesz itt.

„A jótéteményről azért, — még e szűk időben is — meg ne feledkeztek, mert az ilyen áldozatokban gyönyörködik az Isten“, (Zsid. 13. 16), „ki az ő hatalmassága által megcselekedheti, hogy a ti jókedvetekből való adakozástoknak haszna tereátok térjen“ (2 Kor. 9. 8.)

A legesekélyebb adományt is hálás köszönettel vesszük és hirlapilag nyugtázzuk.

A kegyes adományokat kérjük a lelkészi hivatal címére küldeni, valamint az elszámolás eszközölhetése végett, a gyűjtő-iveket is — még ha adomány nem lesz is bennök feljegyezve, legkésőbb 1905. július 31-ig.

Az Istennek örökös gondviselését és áldó kegyelmét kérve szeretett egyházainkra, hittestvéreinkre és minden igaz honfitársunkra, vagyunk.

Pelbárthidán (u. p. Paptamási, Biharvármegye) 1904. szept. 20.

Az ev. ref. egyháztanács nevében:

K. Bernáth Sándor,
gondnok.

Szabó Bénéámin,
egyh. jegyző.

Holkó József,
ev. ref. le. kész.

643/1904. sz.

A valóban szegény, s úgy felekezeti, mint nemzetiségi szempontból fontos missiót teljesítő pelbárthidai ev. ref. egyház segélyt kérő szavát a nagy apostolnak, Pálnak eme buzdításával: „A jótéteményben pedig ne restüljünk meg. Mindenekkel jót együnk, kiváltképpen a mi hitünknek eselédivel“ (Gal. VI. 9. 10.), — a hitben testvéreknek s általában minden nemesebb é zésű embertársaknak szives jóindulatába a legmelegebben ajánlom.

Nagyváradon, 1904. szept. 28.

(P. H.)

Sulyok István,
bihari ev. ref. esperes.

3067/1904. szám.

A nagy romlást szenvedett kicsiny, de úgy magyar nemzeti, mint közelebbiről ev. ref. vallásu szempontból fontos szolgálatot teljesítő egyházunkat minden rendü hitsorsosaink munkás szeretetébe melegen ajánlom.*

Debrecen, 1904. október 3.

Kiss Aron
püspök.

(P. H.)

Konventi ülés.

Budapesten, 1904. október 27-én nyílt meg. Ez az ülése református egyházunk e legfelsőfokú administratív szervének a küszöbön álló zsinat folytán most kétszeresen aktuálissá vált s határozatai főként ebből a szempontból kelhetnek általános érdeklődést. Kun Bertalan szép imája után Báró Bánffy Dezső az ülést megnyitván, *Horthy István* elhunytáról meleg szavakban emlékezik meg a konvent. Némely hivatalos jelentések után a konventre megjelentek vétetnek számba. Jelen vannak: Dunamellékről: Baksay Sándor püspök, Adám Kálmán, Mády Lajos, Dr. Darányi Ignác, Szilassy Aladár, Dr. Vécsey Tamás, Dr. Nagy Dezső Dunántúlról: Antal Gábor püspök, Czike Lajos, Veress Ede, Hegedűs Sándor, Segesdy Ferencz, Konkoly Thege Béla. Erdélyből: Dr. Bartók György püspök, Kenessey Béla, Lénárt József, Nagy Károly, Báró Bánffy Dezső, Simó Lajos, Mezey Albert, Váró Ferencz. Tiszánineni kerületből: Kun Bertalan püspök, Fejes István, Radácsi György, Báró Vay Béla, Bernáth Elemér, Meczner Béla. Tiszántúli egyházkerületből: Dávidházy János püspökhelyettes, Széll Kálmán, Sass Béla, Sütő Kálmán póttag, Eröss Lajos póttag, Gróf Degenfeld József, Gróf Tisza István, György Endre, Dóczy Imre, Borsos Benő póttag.

A konventi tagságról lemondott Zsigmond Sándor helyére a közös prot. bizottságba Sass Bélát választja meg; a zsinatelőkészítő tizes bizottságba és egyházalkotmányi albizottságba bejön helyette a póttag s az illető bizottságra bizatik, hogy az előadóját válassza meg. A mennyiben pedig szintén a fenti okon a közalapi végrehajtóbizottságban is megüresedett egy hely, ennek a betöltésére az illető egyházkerület tehát a Tiszántúli hivatik fel.

Az elhunyt Horthy István helyére a konventi rendes bíróságba Dóczy Imrét, a konventi rendkívüli fegyelmi bizottságba pedig Horthy István és Zsigmond Sándor helyére Dávidházy Jánost és szintén Dóczy Imrét választották be.

Elnökség jelenti, hogy a britt és külföldi bibliatársaság százados alapja számára a magyar ref. egyház (ide számítva az amerikai magyar ev. ref. hívek gyűjtését is) 9354 korona és 49 fillért gyűjtött s ezt a földhitelintézet rendeltetési helyére július

* Mi is ismerjük közvetlenül a pelbárthidai egyház nyomorúságos helyzetét. Kétszáz esztendő óta alig 300 lélek tartott fenn önálló magyar református egyházat. Régebben erejük megbirta; de az újabb idők socialis s másnemű viszonyai a progressi-e növekvő terhek olyan halmazat rakták a szegény emberek vállaira, hogy Isten csodája, hogy még eddig össze nem roskadtak. Mi az utóbbi időben dicséretes buzgóságot fejtünk ki a diasporákban élő egyházak támogatásában. Igen helyesen! Dehisset pridem! De aztan ne feledkezzünk meg régi, de most már a teher alatt nyögő egyházunkról sem!
Szerk.

28-án elküldvén, Angliából a nyugta már meg is érkezett. Érdekes volt ezzel kapcsolatban György Endre azon jelentése, hogy neki alkalma volt betekinteni Londonban ezen az egész világot átkaroló gyűjtés számadásaiba s örömmel mondhatja, hogy a Magyarországról beküldött összeg az angolokat meglepte. Ez volt az első alkalom, amikor mi magyarok ilyen célra valamit adtunk az angoloknak. Különben Magyarországról a fent kitett összegeken kívül még több is ment Londonba, amennyiben a baptisták is gyűjtöttek; de hogy mennyi ez, arról természetesen semmit sem tudunk.

A kongrua-bizottság jelentése révén Báró Bánffy Dezső elmondja, hogy egyházunk a káplántartás címén eddigelé az államtól 23,000 koronát kapott. Ez eddig elég is volt, de miután ma már nem elég, a magas kormány megkerestessék, hogy ezt az összeget emelje fel s a miniszter hajlandó a különbözeti összeget is utalványozni, mihelyt egyszer abban a helyzetben lesz, hogy az összeget megismerheti. Báró Bánffy Dezső azt is tudomására hozza a konventnek, hogy a kormány a f. évre a közalpra a 200,000 koronát kiutalványozta.

Az 1904. évi juniusi konvent jegyzőkönyvének 82. száma alatt abból az alkalomból, hogy az erdélyi egyházkerület a próbaénekes könyv tárgyában a maga véleményét már felterjesztette. — ezt a véleményt a konvent az összes ügyiratokkal együtt azzal a végzéssel adta át az énekügyi bizottság elnökének Fejes Istvánnak, hogy ezen a mostani konventen már tegyen az ügyről jelentést, a további teendők iránti határozatát akkorra tartván fel magának, mikor az összes egyházkerületek véleményei előtte fekszenek. Énekügyi bizottság elnöke Fejes István jelenti hogy az összes egyházkerületek közül ez ügyben jelentését a szükséges időre csak az erdélyi egyházkerület küldötte be. A többi elkésve. A dunamelléki még ma sem küldötte be. Ennek következtében ő nincs most abban a helyzetben, hogy jeientését megtehesse, hanem igéri, hogy a tavaszi konventre majd jelenteni fog; sőt kéri a felhatamazást arra is, hogy munkálatát kinyomathassa és a tavaszi konventi ülést megelőzőleg mindenik konventi tagnak megküldhesse.

A konvent az énekügyi bizottság elnökének a referadáját tudomásul vette és a bizottság elnökét a vélemény kinyomatására felhatalmazta.

Ezután az egyetemes tanügyi bizottság jelentése következett.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

Homiletika, vagy Egyházi Ékesszólástan. Irta: Kovács Albert, a gyakorlati theologia és egyházjogtan volt tanára a budapesti ev. ref. theologiai akadémián. Budapest, Hornyánszky V. cs. és kir. udv. könyvnyomdája, 1904. Ára ?

A néhai szerző e művét tanártársa, Szóts Farkas adta ki igen diszes előkelő formában, tehát jó papíron szép betűkkel, a könyv elején a szerző igen jól talált arcképével. A posthumus munka 229 lapra terjed.

Kovács Albert e műve azonban teljesen és tökéletesen különbözik azon posthumus művek fajtájától,

a melyeket a tisztelők, a jó barátok szerető kegyele-
lete az irodalmi hagyatékából keresve elő, mint a
szerző által sajtó alá nem rendezett művet bocsá-
tanak közzé, úgy tehát, hogy azokat a szerző nem
csiszolgathatta, nem köszörülgethette meg, nem vé-
gezhetette el azokon a „limae labor“-t. Hogy saját
területünkön maradjunk, nem olyan a *Kovács Albert*
e műve, mint péld. *Vinet* francia nyelvű homilétikája,
melyet a tanítványok kegyelele állított egybe a
szerző halála után, és pedig részben az elhunyt
mester tanári jegyzeteiből, részint a tanári jegyzetek
alapján tartott, azokhoz fűződő szabad előadások
után a tanítványok által készített gyorsirati följegyzésekből. Hogy egy ilyen műben nem lehet meg a teljes következetességgel keresztülvitt, egységes kerettség: az valami nagyon természetes dolog.

De a *Kovács Albert* kezünk alatti műve tökéletesen kidolgozott, kész munka. Mint a mű előszavában olvashatjuk, az elhunyt tanár által hátrahagyott kézirat-csomón, melyet maga a szerző zárt le 1902. december hó 31 én, néhány más sor között ez állott: „Ez a csomag az újonnan átdolgozott Homiletika kézírata. Teljesen nyomda alá van készítve, sem hozzáadni, sem elvenni egy betűt sem kell... Eredeti és önálló teljesen. Halálom után professortársaim segítségével azonnal ki kell nyomtatni.“ Elmondja még a kézirat-csomón azt is szerző, hogy „a stylusról szóló részletet szerette volna még egyszer át-
nézni, de anélkül is egészen jól van és az egész egy jó könyv.“

Szöts Farkas tehát volt tanártársa e végakarátának s szóbeli rendelkezésének is engedelmessé adta ki e művet, mint szerinte valóságos irodalmi nyereséget, mint olyan könyvet, melyből öreg és ifjú, lelkész és világi sokat okulhat.

A lehető legnagyobb érdeklődéssel fogtam hozzá *Kovács Albert* homilétikája olvasásához, s érdeme szerint attanulmányoztam azt elejétől legvégéig. Hiszen magam is gyakorlati theologiai tanár, tehát épen a homilétikának is professora lévén, *Mitrovicsnak* hasontartalmú műve óta alig jelent meg könyv, mely engemet ennél és ezeknél közvetlenebbül érdekelt volna.

Ha következő bírálati megjegyzéseimben lesz talán pár olyan részlet, a mely egyik vagy másik olvasómnak nem tetszenék, ezen olvasó az én egész cikkem tárgyilagos hangjából affelől mindenesetre megbizonyosodhatik, hogy sine ira et studio vetem papírra észrevételeimet.

Kovács Albert írói egyénisége mindnyájunk előtt ismeretes: erős főben sok tudás, alkudni nem tudó merevség, szókimondó bátorság, elleneseivel szemben erős, akárhányszor bántó szatíra, s ezeken felül hatalmas dialektika, erőteljes tiszta nyelvezetbe öltöztetett gondolatfejlesztés jellemezték őt, mint író, ki többnyire absztrakt volt akkor is, mikor a világ legkonkrétabb tárgyairól beszélt vagy írt, ki tehát minden egyébhez értett, csak ahhoz nem, hogy népszerű nyelven tudjon írni, természetesen olyan népszerűségről lévén itt szó, a mely a különben művelt az irodalmi színvonalon álló irány minden legkisebb kellékének is megfelelően.

A theologia összes tudományai között talán épen a homilétika az, a melytől az abstractionnak lehetőleg távol kell maradnia, és én azt hiszem, hogy *Kovács Albert* a világon mindenről tudott volna írni, a mi a theologia körébe vág, de egy fa-

lusi gyülekezet számára való, jó népszerű egyházi beszédet nem lett volna képes megírni, — a mivel egyáltalában nem azt akarom mondani, hogy tanítványait meg ne tudta volna ilyenek irására, és tartására tanítani.

Kovács Albert sokkal inkább bölcsező volt, mint theologus, s kezünk alatti műve is inkább az egyházi ékesszólás philosophiája, mint szorosán vett gyakorlati theologiai tankönyv. Annak az iskolának a híve ő, a melyet a német nyelvű homilétika-írók közül *Schweizer*, az angol nyelvűek közül az amerikai *Shedd* képviselnek, kik a „praetor minima non curaet“ elve alapján nem szállanak le az apró részletek szövevényeibe, hanem mindig csak generalizálnak, mindent csak általánosítanak, kik csak az egész testet, vagy ennek legfentebb csak szemtől-szembe álló részeit nézik és vizsgálják, de nem mennek el az apró sejtekhez, rostokhoz, idegekhez, hogy ezeknek az egész testre, ennek életére ható működéséről is elmélkedjenek. Hogy kép nélkül beszéljünk, nem tartják például szükségesnek azt, hogy tanaikat minduntalan a legközvetlenebb körből vett példákkal is illusztrálják.

Kovács Albert írói egyéniségéről adott fentebbi jellemzésünk pontról-pontra kimutatható az ő homilétikájából, mely rendkívül tanult főre vall, de olyan valakire is egyszersmind, ki a maga ékesszólástani tudományát nem a templomi katedra, hanem a politikai aréna, az országház gyűlésterme számára értékesítette főként és első sorban. A kész egyházi szónokok rendkívül sokat tanulhatnak ebből a homilétikából, de túlabstrakt, túlmély vagy túl magas az azoknak, akik annak vezetése által akarnák magokat egyházi szónokokká kiképezni. Hatalmas szellemnek nagy és szép munkája e homilétika, de tan-könyvnek nagyon is nehéz munka ez.

Eredetinek és teljesen önállóan mondja maga a szerző e művét. Ugy is van a dolog teljesen. De az Utrechtben tanult *Kovács Albert* e homilétikáján mégis meglátszik az utrecht volt, nagynevű holland theologiai tanár, *van Oosterzee* homilétikájának a hatása. Tőle vette a felosztást, mikor ő is a prédikáció elvéről, tárgyaról és alakjáról tanít, — hiszen *van Oosterzee* is elvi, tárgyi és alaki homilétikáról beszél, s a holland theologus művével ismerős ember e magyar homilétika nagyon sok tételében, mondataiban rá ismer a már ismert holland homilétika teteleire, mondataira. A kevés példa közül, a melyet művében ad, egyiket másikat *van Oosterzee*től vette, — de tisztesség és becsület dolga tőlünk nyíltan kimondani, hogy ezeket az átvett gondolatokat oly igen önállóan, az eredetiben való összefüggésöktől oly föltétlenül szabadon használja föl, hogy művét ő maga abszolút joggal nevezheti eredetinek és teljesen önállóan, mert a fölvetett főrészeket is az eredetétől tökéletesen függetlenül osztja aztán be.

Nagy baja a szerzőnek az, hogy egyáltalában nem ismeri, művében legalább semmi sem mutatja, hogy ismerné a magyar protestáns egyházibeszéd-irodalmat. A 11. §-ban az egyházi ékesszólás történetéről tárgyal 22 lapon, s a magyar protestáns egyházi ékesszólásról mindössze 28 sornyt tud mondani, és pedig, mint jó erdélyi ember, nem tudván vagy nem akarván *Herepei Károlyon*, *Péterfi Józsefen* és *Nagy Péteren* kívül más magyar protestáns egyházi szónokot, egyházi beszédírókat ismerni. *Nagy Pétert* teszi első helyre a magyar egyházi ékesszólás

terén, s mindig és mindenütt csak ő róla emlékeznek műve további folyamán is, a nevezettek mellett egyszer mellékesen fölemlítve egy nem erdélyi egyházi írónkat, *Baksay Sándort* is.

Hol a stylus szépségeiről, a tropusokról és a figurákról beszél, ott volna legjobb alkalmá a magyar protestáns egyházi beszédiradalomból vett példákkal illusztrálni tanításait, — de itt sem teszi azt, s ki kell mondanom, hogy ebben a tekintetben műve messze mögötte marad a *Mitrovics* műve értékének, a ki meg épen gazdagon patakzó példái, illusztrációi által tűnik ki a magyar protestáns homilétikáirók sorában.

Kovács Albertről mindenki tudja azt, hogy hazánkban és egyházunkban ő volt az u. n. liberalis theologia legbuzgóbb előharcosa a mult századnak főként hetvenes és nyolcvanas éveiben. Ez a theologiai irányzat hatotta át az ő lelkét haláláig, s nem tagadja azt meg homilétikájában sem, — de, dicséretére legyen mondva, e tekintetben egyáltalában nem túloz, egyáltalában nem türelmetlen, olyannyira, hogy még a pietismus prédikálásáról is tud jót mondani, s elismeri, — mondjuk így: az orthodox theologiai irányú prédikálás teljes jogosultságát.

A teljes önállósággal szerkesztett, rendkívül mély tudásra valló, általam felsorolt fogyatkozásai-val szemben hatalmas nagy előnyökkel bőven rendelkező művet úgy az egyházi, mint a világi szónokok tanulmányozó figyelmébe a legteljesebb jóindulattal ajánlom.

Csiky Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A Debreceni ev. ref. főiskola** a reformáció emléknapiján 1904. évi október hó 3-án délelőtt kilenc órakor a nagytemplomban *ünnepi istenítiszteletet* tart, melynek sorrendje a következő: 1. Felálló ének: 37. dicséret 1. verse. 2. Gyülekezeti közének: 37. dicséret 2. és 3. verse. 3. Angya'ok kara: Szövegét írta: Madách; zenéjét szerző: Oláh Károly; előadja: a főiskolai énekkar. 4. Inádkozik: Csiky Lajos. 5. Luther éneke: Előadja: a főiskolai énekkar. 6. Egyházi beszédet mond: S. Szabó József. 7. „Hozzát jöttünk Uram . . .“ Szövegét írta: ifj. Vályi Nagy Gusztáv; zenéjét szerző: P. Nagy Zoltán; előadja: a tanítóképző intézet énekkara. 8. Gyülekezeti záró-ének: 179. dicséret 10. verse. Ez ünnepi istenítiszteletre tisztelt Cimet tisztelettel meghívja. Debrecen, 1904. évi október hó 24. *A főiskolai igazgatóság.*

— **Sérelem.** E címen a D. Prot. Lap ez évi 43-ik számában közölt cikkem kiegészítésül szabad legyen még a következőket elmondanom és felhoznom. Igaza van a nagytiszteletű szerkesztő úrnak, hogy közleményem erősebb kifejezései az „elkeseredett ember han ja,“ de hát az talán nagyon is érthető tőlem, ki mintegy két évtized óta küzdök a tanítóság jogi helyzetének tisztázásáért s 15 éve már, hogy a ref. tanítóság bizalma a küzdők élére állított, kezembe adva — kevés kivétellel mindig — az

ő egyetlen közlönyének szerkesztését. Tudom én azt, hogy gyengébb tehetséget alig állíthatott volna oda, de azt szerénytelenség nélkül állíthatom, hogy a munka teljesítéséhez megkívántató lelkesedés, bátorság és buzgalom megvolt mindenha bennem. Fájtnakem olvasni az igazoló zsinatbizottsági határozatot *s ha állítom, hogy nem fokozza bennünk a munkánk teljesítéséhez szükséges lelkesedést, eléggé enyhítettem erősebb kifejezéseimet.* A fájdalom annál erősebb, mert nincs tárgyi igazsága sem az igazoló bizottságnak, mert a zsinati törvény „teljes gymnasiumi, vagy annak megfelelő tanfolyamot kíván“, nem én, de két miniszterium és az a köz. bíróság azt mondja „az érettségi vizsga letételével *legalább* is egyenértékűnek kell tekinteni azokat, akik a tanítóképzőt végezték és képesítő oklevéllel bírnak. Különben itt a döntés: 2639/902. K. szám. Ő felsége a király nevében! A magyar kir. közigazgatási bíróság Hittrich Józsefnek Komárom törv. hat. jogú szab. kir. városban 1902. évi március 5-ik napján tartott tisztújításon 54. jkönyvi szám alatt városi pénztárnokká történt megválasztása ellen Joó István komáromi lakos által beadott panaszt, erre Hittrich József részéről benyújtott védíratot s panaszló előterjesztését 1902. évi október hó 15. napján tartott nyilvános ülésében az 1896. évi XXVI. t.-c. 42. szakaszának 2. pontja alapján tárgyalás alá vevén, következőleg *ítelt*: A magy. kir. köz. bíróság a panasznak helyet nem ad. *Indokok*: Az 1883. évi I-ső t.-c. 18. §-a szerint köztörvényhatósági pénztárnoki állásra nem kizárólag a főgymnázium, vagy főreáltanodai tanulmányok bevégezése és érettségi vizsga, hanem vagylagosan ezen *középtanodákkal egyenrendű iskola bevégezése és szabályszerű vizsga-bizonyítvány is minősít.* A városi pénztárnoknak megválasztott Hittrich József a soproni ev. tanítóképző részéről 1882. évi június hó 28. napján kiállított oklevéllel bizonyította, hogy a tanítói képezdét elvégezvén, a tanítói képesítő oklevelet megszerezte, már pedig a *magy. kir. Pénzügyminiszter* 1884/882. sz. alatt közölt rendelete értelmében, miután a *m. kir. vall. és közokt. ügyi miniszternek* 37496/882 sz. kijelentése szerint a *tanítóképző elvégzését* a főgymnázium vagy főreáltanodai tanulmányok befejeztével is az érettségi vizsga letételével *legalább is egyenértékűnek kell tekinteni,* azokat, akik a tanítóképzőt végezték és képesítő oklevéllel bírnak, adóhivatali szolgálatra alkalmazhatóknak rendeli. (l. P. köz. 1882. évi 9. sz.) A tanfolyam minőségének megállapítására *leghivatottabb vall. és közokt. ügyi miniszter részéről a tanítói oklevélnek a középiskolai érettségi vizsgával egyenértékűnek lett megállapítása,* a pénzügyminiszter részéről *pedig tanítói oklevéllel bíróknak az adóhivatali azon szolgálatra, melyhez érettségi vizsga kívántatik,* alkalmazhatóknak kijelentése folytán tehát H. Józsefnek tanítói oklevele alapján az adóhivatalok teendőivel egyenlően pénzkezeléssel foglalkozó pénztárnoki állásra történt megválasztása elméleti minősítés hiánya miatt meg nem semmisíthető.“ Ezek után én csudálkozom a *turi* eseten, hogy ott eltűrték az első sérelmet. Most pedig tudva, közölve ezt egész nyugodtság vesz rajtam erőt, remélve és várva, hogy *Magyarország legmagasabb bírósága és a legilletékesebb miniszteriumok felébe nem helyezheti a maga téves nézetét az igazoló zsinati bizottság.* Hajduböszörmény. *Dobó Sándor.*

— **Felzólalások „Mikor a magunk keze is ver bennünket“ című cikke.** *Nagyfiszteletű Szerkesztő ur!* Mint a Debreceni Prot. Lap rendes olvasójának — az igazság érdekében — engedje meg, hogy a 42-ik szám, különfélék rovatában „Mikor a magunk keze is ver bennünket“ című rövid, de ha a maga egészében igaz volna, nagyon elszomorító tudósításra vonatkozólag megtegyem a magam észrevételeit.*

Fogarás megye lakosainak száma 92 145 polg. és 656 katonai lélek, ebből ev. ref. vallású 2225 lélek, kik közül Fogarás városban van 1300 és Oláh ujfaluban 107 lélek, itt e két helyen van rendes egyház és templom, marad még 85 község, a hol mint Sárkányban 145, Alsó-szombatfalván 100, Alsó-Arpás 36, Alsó-Ucsa 47, Streza-keresora 26, Alsó-komána 55, Felső-komána 38, Felső-venice 58, Zernest 112 lélek, tehát már nagyobb számban laknak hitsorsosaink, ott a hívek lelki gondozása négy: nevezetesen, a Fogarasi Oláh ujfalusi, Hévízi és Brassói lelkészek kötelessége. Ezen előszámlált községekben 2019 ref. lélek lakik tehát van még 206, a kiből mintegy 120 katona s a fennmaradó 80 lélek szétszórtan tartózkodik ma egyik, holnap a másik községben, a szerint, amint munkát, foglalkozást talál. A 2225 lélek közül, állandó letelepedett lakos 1000 lélek, a többi eseléd, vándorló, költöző iparos, napszámos, szakmunkás és katona, esendő vagy pénzügyőr. Az erős vádat tartalmazó kis híreke azt mondja, hogy az állami birtok eselédjei, kiket elesaptak; itt maradnak s az ilyenek fiai *aztán mind oláhok lesznek, mert senki se gondol velők.* Ez oly állítás, a mely a körülményeket nem ismerő előtt könnyen abban a színben tüntethetné fel az itteni lelkészeket, hogy azok kötelességeiket egyáltalán nem teljesítik s a vezetésükre bizott nyáj egyes tagjai pásztor nélkül és gondozás nélkül elszélednek más nyájhoz csatlakoznak. Ez pedig nem igaz. Nem különösen nálunk ev. reformátusoknál, akiknél — mint előbb feltüntettem — a hívek kellő lelki gondozásban, felügyeletben részesülnek. S nyugodtan mondhatom, hogy egyházunk tagjai közül 14 év óta, amióta ez exponált helyen lelkészkedem egyetlen egy ref. család sem lett oláhva. Istennek hála ref. vallásunkra térnek át oláhok. Így ez évben is két gör. keleti vallású oláhot vettem át egyházunk kebelébe a mienkből pedig nem tért ki egy sem! A mi Penciu Miklós ny. törvényszéki bírót illeti, nagyon jól ismerem. Hogy ős régi magyar családból származik-e? azt nem tudom! de hogy egy csepp magyar vér, egy csepp magyar érzés nincs benne, azt mi magyarok mindnyájan jól tudjuk! de ha így lenne is és ha még az általa előszámlált székely nevű oláhokat tekintjük is (hisz a székely földön is vannak magyarul beszélő magyar nevű gör. keletiek) akik a 19-ik század viharos éveiben s a 18-ik század katonailag szervezett Fogarasi határőr ezredben szolgálván, itt-amott letelepedve s oláh családokba nőszülve székely nevüket megtartották s egy egy virágzó oláh családoknak lettek megalapítói ez nem a mostani, hanem ama régi idők mostoha viszonyainak s nem törődésének tudható be. Hosszas volna e tárgyra vonatkozó körülményeket mind elősorolnom s éppen azért nagyon sajnálom, hogy az általam is igen tisztelt Padrah Sándor ur egyházunk oszlopos

* Szívesen helyt adunk ennek a felzólalásnak, de természetesen fenntartom a jogot ahhoz, hogy nagyszabedű munkatársunk válaszát is kiadhassam, Szerk.

tagjának az elmúlt nyáron, szabadságon lévén éppen akkor, midőn vármegyénket végig utazta, nem adhattam meg személyesen az erre vonatkozó felvilágosításokat. A vármegyében két egyház van s e két egyház lelkészi, s a más két idegen vármegyében lakó, de ide beszolgáló lelkészek meg fogjuk tenni mindenkor kötelességeinket, kivált akkor fokozott erélylyel, ha a lelkigondozás hiv. teljesítésében, mely itt magyar nemzeti érdek is, az elszórtan élő hívek látogatásában némi anyagi segélyben is részesülhetünk. Vigyázzunk! *hogy saját kezünk ne verjen, hanem áldjon és erősítsen.* Kiváló tisztelettel Fogarás, 1904. Október 20. Balla Károly ref. lelkész.

— **Dr. Baltazár Dezső böszörményi pap** A hajduböszörményi ev. ref. egyház presbiteriuma tegnap délután gyűlést tartott, melyen egyhangulag kimondták, hogy az üresedésben levő lelkészi állást meghívás útján töltik be. A presbiterium elhatározta, hogy a böszörményi lelkészi állásra Baltazár Dezső dr. szoboszlói lelkész, esperest hívják meg. A presbiterium határozatáról táviratban értesítették Baltazár Dezsőt, ki azonnal válaszolt. Megköszönte a megtisztelő meghívást és tudatta a böszörményiekkel, hogy meghívásuknak eleget tesz és a lelkészi állást elfoglalja.

— **Sajtóhiba-javítás.** A múlt számnak „A sárospataki kollegium anyagi helyzete“ című cikkében a 660. lap második hasábján felülről a 20. sorban az „eredt“ és „olyan“ szavak közé beiktatandó: „mig a harmadik egy.“

— **Nyilatkozat.** Nagyfiszteletű Szerkesztő Ur! Október 15-diki lapjában „Templom- és orgona felavatási ünnepély“ címen közölt cikkében téves információk jelentek meg, kérjük a közelebbi számban közzétenni következő helyreigazító sorainkat: Az orgona közadakozásból lett felállítva s ehhez hozzájárult vallás különbség nélkül mindenki. A toronyórát Tumszeng Adolf róm. kath. polgártársunk készítteti 1300 (ezerháromszáz korona) költségen. Végre kijelentjük, hogy a reformátusság elleni tüntetésről a róm. kath. lelkész ur részéről szó sem lehet, mióta közöttünk van, felőle csak a legnagyobb elismeréssel szólhatunk, az ünnepély napján is, mihelyt hivatalos teendői engedték, ott volt társaságunkban, úgy a róm. kath. mint a gör. kel. lelkész ur mindenkor a legszébb viszonyt tartja fenn velünk. A Lapustyan gör. kel. lelkész urról terjesztett hazafiatlan hírek pedig mende-mondák. Azt azonban bizonyítjuk, hogy az olyan izléstelen közlemények, mint a hivatkozottak, alkalmasak a jó egyetértés megzavarására. Kérésünk teljesítését ismételtén kérve, maradunk. M. telegd 1904. okt. 20. Teljes tisztelettel *Falusy Károly* ev. ref. lelkész, *Telegdi József* főgondnok.

* * *

Válass erre a „Nyilatkozat“ ra. A Debr. Prot. Lap f. évi 42. számában a „Különfélék“ rovatában „Templom és orgona felavatási ünnepély“ című tudósítást én irtam s egyáltalában nincsen okom a titkolódzás köpenyegébe burkolózni annyival is inkább, mivel szerény működésemben úgy az egyházi, mint a társadalmi téren az őszinteséget és a nyíltságot vallom vezérelv gyanánt. A mezőtelegdi ev. ref. egyház derék lelkipásztorának és nagynevű főgondnokának a nyilatkozatára a megjegyzésem a következő: Megengedem, hogy a toronyóra és az orgona felállítására vonatkozó tudósításomban a névnél és az adakozási összegnél némi tévedés van, ami könnyen

megtörténhetik, mivel én a mezőtelegdi ev. rev. egyház viszonyait egészen részletesen a dolog természetéből kifolyólag nem ismerem és nem is ismerhetem. Ami a r. kath. és gör. kel. lelkészeknek a felavatás napján tanúsított viselkedésére vonatkozó megjegyzésemet illeti, hát azokat most is fenntartom. Igenis én sem az egyik, sem a másik lelkésznek, bár az egész napot Telegden töltöttem, még a színét sem láttam. Még azon nem botránkoztam meg, hogy istentiszteletünkre nem jöttek el, mert hát ugyanazon időben nekik is lehetett elfoglaltatások, de már azon, hogy a közébedről, amelyre külön is meghivattak, tüntetőleg távol maradtak s még csak ki se mentették magokat, úgy gondolom, nem csak én, de jelenlevő lelkésztársaim, sőt az ott levő közönség is joggal megbotránkozhatott. Naivnak kellene az embernek lenni, ha a két lelkész távolmaradásából semmiféle következtetést sem vonhatna, s az ilyen tüntetéshez egyszerűen jó képet csinálna, sőt ezeket az urakat, akik bennünket negligáló viselkedésökkel végig sértettek, mi magunk mentegetnénk. Nem, nyilatkozó urak, ne vegyétek rossz neven, de engem végzetlenül tudot: sérteni a két lelkész urnak forrón szeretett egyházam iránt tanúsított viselkedése. Igaz a tüntetés, amit rendeztek, minden látszat szerint egyetértőleg — igen, mert különben miképpen magyarázhatnám meg mindkettőnek, együttes távolmaradását — nem volt hangos, de sokszor a néma, a hallgatag tüntetés jobban fáj szívünknek, mint minden szóháre. „Ti ünnepelhetek” — ezt akarta kifejezni a távolmaradás, — „lehet lelketek, szívetek teli az örömtől teplotok megújítása felett, rendezhettek ünnepélyeket egyházatok eme kiváló eseménye alkalmából, de mi az egészről nem veszünk s nem is akarunk tudomást venni, az egyikőnk azért mert a protestáns egyház eretnek egyház, a romlottságnak, a bűnöknek a terjesztője; a másikőnk azért, mert a magyarság erősödése, gyarapodása valóban bosszantó.” — h az én optimismusom ezen a téren már teljesen elveszett, hiszen volt alkalmam eleget betekinteni református egyházunk elleni türelmetlenségnek, ádáz gyűlöletnek titkos műhelyeibe, ahol nem átalotta csak a mult hetekben is kimondani egy református uri ember katolikus nevének a gyóntató pap: „Minden bűn alól feloldozlak de azon bűn alól, hogy eretnekhez mentél, nem oldozhatlak fel.” Legyünk türelmesek, azt hangsúlyozom, de ne elnézők, ha egyházunkat sértik. Ha a két lelkész ur a „legszebb viszonyt tartja fenn” az urakkal, akkor ennek a szép viszonynak a megpecsétlése az ünnepélyen való megjelenésök, az általános, örömben való részvételök lett volna. Facta Loquuntur! Ami pedig Lapustyán görkel. lelkész urról terjesztett hazafiatlan híreket illeti, arra azt mondhatom, hogy még ma sincsen tisztázva a tisztelendő ur a kérdéses vád alól. Mikor a fölháborító esetről irtak a nagyváradi lapok, egy gör. kel. lelkész, tehát Lapustyán kollégája, mondotta szóról-szóra ezeket a szavakat: „Megtörténhetett az eset, mert Lapustyánnak már egy ízben ilyen dolog miatt baja volt.” Végül a nyilatkozat azon kifejezését, a mely „közleményemet” „izléstelen”-nek minősíti, tisztelettel visszautasítom. Lehet, hogy sokszor megtámadott szegény egyházam érdekében irt cikkeimben a kifejezések olykor-olykor érdekesek, túlerősek, de azt merem állítani, hogy nem izléstelenek. A szomorú való nem izléstelenység. Sajnálom, ha Mezőtelegd kiváló lelkésze és főgondnoka — a kikhez engem a

szeretet és tisztelet csatol — föllépésében az egyetértés megzavarására irányuló törekvést látnának. Én nem akarok konkolyhintó lenni a mezőtelegdi felekezetek között, sőt őszinte csodálkozásomat fejezem ki azon egyetértés felett, melynek alapját az egyik fél részéről a türelem, a másik részről az elfogultság képezi. Csak attól félek, hogy az ilyen gyöngé és ellentétes alapon épült egyetértés csak látszólagos s igen hamar átváltozhatik az ellenkezőjévé. Engedelmet, de különösnek tartom, hogy a nyilatkozat logikája szerint a sértés észrevétele már egyenetlenség szításának minősítették. Vajjon, ha minket református papokat más felekezetűek meghivnak ilyen ünnepélyre s nem jelennek meg, nem a legnagyobb mértékben megbotránkoznának-e távolmaradásunkon? Én nem is képzelek olyan református lelkészt, hogy ily esetben meg ne jelenne s a felekezeti egyetértés magasztos, de fájdalom csak óhajban létező, eszméjét szavakban is kifejezésre ne juttatná. Lehet, a nyilatkozó uraknak más a temperamentumok, mint az enyém; elvégre az érzelmek hőmérője az egyik embernél érzékenyebb, mint a másiknál, — de nekem mindig fáj az, ha látom, hogy a protestánsoknak a fölvilágosodásra, a hazafias szeretetre, a testvéries együttérzésre való törekvését a mástelekezetűek ridegen visszaütésítják s békejobbunkat, bár ugyanazon egyházának fiai volnánk, őszintén, igaz szívből soha sem akarják elfogadni. Szép, szép a türelem, de abból a türelemből soha sem kérek, amely rózsák helyett, a mi egyházunknak: töviseket, megaláztatásokat terem! Rév, 1904. okt. 24. *Veress István*, ev. ref. lelkész.

— Az Egyetemes tanügyi bizottság f. hó 26-án tartotta ülését Budapesten az ev. ref. főgymnasium dísztermében Antal Gábor, dunántúli püspök elnöklété alatt. A bizottság tagjai csaknem teljes számmal jelentek meg, s buzgó kitartással vettek részt a d. e. 10 órától d. u. 2¹/₂ óráig tartó tanácskozásokban, melyek közül legkiemelkedőbb a népközlési törvényjavaslat tárgyalása volt Antal Géza bizottsági jegyző alapos előadása mellett. A bizottság tagjai egyértelműleg helyeselték a javaslat hazafias intencióit s e tekintetben az egyházunk részéről netalán hozandó áldozatoktól sem akarnak a nagy cél érdekében elzárkózni. Egyébként híven reámutatnak a minden részletében világosan tájékoztató előadói vélemény alapján mindazokra a pontokra, a melyek egyházunk autonómiai jogait közelről vagy távolabbról érintik. Hangsúlyozottan sürgetik elengedhetlen követelmény gyanánt a felekezeti és állami tanítók javadalmazásának teljes egyenlővé tételét. E nagy fontosságú javaslat mellett a theologiai tanárok nyugdíjintézetének felállítását az életbeléptetés stadiumáig előkészítette a bizottság Karay Sándor debreceni főgymn. igazgató gondos és fáradságos számításai és Kenessey Béla kolozsvári theol. tanár teljes tájékozottságra valló előadói munkálata alapján. A végeredményben harmincöt ezer korona évi hiány fedezése iránt kerestetik meg az államkormány, amely segély megadására a kultusz-minisztérium korábbi nyilatkozatával biztos reményt nyújtott. Ezekon kívül a reformált főiskolák részére az 1848. XX. t.-e. alapján kérendő segély ügye is tárgyalatott az Antal Géza javaslatára alapján. Megállapodás azonban egyes intézetek előterjesztésének különböző alapokon történt egybeállítására következésképpen nem jöhetett létre. Végül a gymnasiumok államsegélye s egyéb ügyek intézése során Simon Károly zsinati póttagsága kér-

désében a bizottság a konventhez olyan értelmű javaslatot terjeszt, hogy a zsinat, mint a törvény magyarázatára egyedül hivatott testület megalakulása után mindjárt soron kívül állapítsa meg a vonatkozó törvények helyes értelmét. Főiskolánk részéről Orosz István tanítóképzőintézeti igazgató volt jelen a bizottság ülésein s vett részt a tanácskozásokban.

— **A theosophok kongressusa Drezdában.** Azt írják a külföldi lapok, hogy milyen különös jele az az időknek, hogy még ilyen „theosoph kongressusok” is tartanak mai napság. Pedig itt, amint látjuk, nem általában vett theosoph, hanem speciáliter spirítista kongressusról van szó. Ezt következtetjük abból, hogy *Ahner-Hermann*, ezen a kongressuson a szellem systematikus fejlődéséről tartott előadást és azt fejtegette, hogy a lélek micsoda fejlődési fokozatokon megy át, míg a sejtekben levő erő olyan szellemmé lesz, aki azután beolvad az istenségbe. Ez a tudomány pedig nem más, mint az egyik legnagyobb spirítista bölcész és író *Allan Kardec* theoriája, ki szerént a philloxerában éppen az szellem van, mint *Newton Izsáknak* vagy *Schakespearban* volt, csak hogy évezredek kelljenek ahoz, míg a kezdetleges szellem a végnélküli inkarnációk folytán annyira fejlődhetik, hogy aztán emberi lélekke lesz. Ugyanezt tanítja a híres francia csillagász *Flammarión Kamill* is. A spiritismus pedig nálunk Magyarországon is roppant hódít még pedig nem csak a felsőbb körökben, hanem ma már a nép között is és nagy károkat tehet a józan keresztyén és bibliai hitben. A római katolikusok már észre is vették ezt, s pályadíjakat tűztek ki a spiritismus megcáfolása vegett irandó művekre s előkelő gyűlésekben foglalkoznak e fontos kérdéssel.

— **Ünnepély.** A karcagi ev. ref. gymnasiumban a „Petőfi Önképzőkör” közreműködésével 1904. évi október 31-én tartandó *reformatói emlékünnepe* sorrendje: I. Isteni tisztelet az ev. ref. templomban d. e. 9 órakor. Imádkozik Garzó György tanár. II. A gymnasiumi tornacsarnokban: 1. Énekel az ifjusági énekkar. 2. Október 31-én. Irta Miklós Elemér, Szavalja: F. Nagy Kálmán IV. o. t. 3. Felolvas Fazekas Gyula vallásánár 4. „Térj magadhoz, drága Sion.” (Magyar gályarabok éneke). Szavalja Marhás Géza VI. o. t. 5. Énekel az ifjusági énekkar. Ez ünnepélyre az érdeklődő közönséget tisztelettel meghívjuk.

— **Haladunk a korral.** Alig néhány éve, hogy megindult az egész országban a mozgalom, minden ház végeihez, elejéhez és kertjében lugos-szőlőket ültetni, már is oly óriási tért hódított magának ezen eszme, hogy nincs oly rész hazánkban, hol tömegesen fel nem karolnák. Hát ez nem is eszme, mert nézzük meg például Fehértemplom városát, ahol alig van ház, melyet óriási törzsű lugas szőlő ne ékesítene, mely bőven ellátja az egész családot az érés kezdetétől egész tél folyamán finom csemegeszőlőkkel, minden évben terem a legesekélyebb gondozás nélkül. Ezért igen melegen ajánljuk mai számunk hirdetési rovatában, ábrán is bemutatott „Szőlőlugast ültessünk” című hirdetésünket olvasóink becses figyelmébe. Színes fényomatu árjegyzékek mindenkinek, ki címét tudatja, ingyen és bérmentve küldetnek.

— **Fogtájást és szájbüzt azonnal megszüntet** a „Plombus” amerikai önplombázó szer. Bővebbet a lapunk mai számában közzétett hirdetésben.

Szerkesztői üzenet.

J. L. Gy. A törvényhozás figyelme az ilyen kérdésre nem terjeszkedett ki s nincs is rá §, hogy vajjon az egyházi-adó a kiskoruak birtokára kivethető-e, vagy pedig nem vethető ki?

Szerintem *nem vethető ki!* Hiszen, ha a kiskoruak birtokuk után terhet viselnének, akkor jogokat is gyakorolnák. Ennek meg egyenesen ellent mond az E. T. 195. §-a, hol ki van mondva, hogy p. o. a választási jogot csak „önálló, apai, vagy *gyámi* hatalom alatt nem levő” egyháztagnak gyakorolhatja. Más tekintetből is ezt a törvényt magyarázatot tartom helyesnek és az egyház fogalmához méltónak. Óvakodnunk kell attól, hogy adózás címén a szigor legvégső határáig elmenjünk.

Tartalomjegyzék: Október 31. * * * — Kulturális helyzetünk. dr. Márk Ferencz. — Tárcák: Hogyan hozták be az orgonát a dereceni Nagytemplomba? Dr. Barcsa János. — Tanügy: Szózat. Tóth Kálmán. — A új népoktatási törvényjavaslat. Paedagogus. — Iskolai rendtartás, szolgálati pragmatika. Kozma László. — Közéletünk: A pelbárt-hídi (Bihar-megye) ev. ref. egyház templomépítési segélyt kérő szövege. Holkó József. — Konventi gyűlés. — Irodalom — Különfélék.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályásat.

A turai helyettes lelkészi állásra (felsőszabolcsi e. megye) pályázat hirdettetik. Javadalom a következő:

1. A nyugalmazott lelkésztől 600 kor. az e. megyei pénztár útján (e. megyei határozat 1903. évi 40. sz.)

2. Kápláni kongrua (államsegély) 500 korona.

3. A papi lakás használata, udvar, kert, melléképületekkel és a stóla.

Pályázati kérvények 1904. évi nov. 8-ig Görömbei Péter espereshez küldendők Nagykalóba (postahely Szabolcsmegye).

Debrecen, 1904. okt. 24-én.

Kiss Áron
püspök.

Pályásat.

A debreceni ev. ref. jogakadémián kinevezés folytán üresedésbe jövő egyik rendes tanszékre pályázat hirdettetik.

A betöltendő tanszék tárgyai: magyar alkotmány és jogtörténet, egyetemes eur. jogtörténet és egyházjog. A magyar alkotmány és jogtörténet heti 7, az egyházjog heti 7 és a egyet. eur. jogtörténet heti 5 órában, illetőleg a mindenkori tanulmányi rendben előirt óraszámában adandó elő. A két félévben tartandó előadások heti óraszámának a speciál collégiumokkal együtt legalább 10-et kell kitennie.

Megkívántatik: a jog vagy államtudományi doctorátus, továbbá az egyetemi magántanári képesítés, a fentnevezett tárgyak valamelyikéből, vagy a mennyiben ezen utóbbi képesítés hiányzanék, annak megszerzése a megválasztástól számított 2. év alatt kötelező.

Csak ev. ref. vallásu pályázónak folyamodványa vétetik figyelembe.

A megválasztandó tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogosított és kötelezett tagja

lesz, s hivatalát az 1905. évi febr. hó elsején, szaktudománya körébe vágó székfoglaló értekezését későbbi időpontban tartván meg, foglalja el.

Javadalmazás: rendes tanári fizetés évenként 4000 korona, öt évenként öt ízben 200 korona korpótlék és 800 korona lakpénz.

Szabályaink értelmében a közvetlenül megelőzőleg megszakitás nélkül rendes tanári minőségben máshoi eltöltött szolgálati idő a korpótlékjogosultság szempontjából beszámíttatik.

Az 1897. évi 183. sz. alatt kelt egyházkerületi határozat értelmében a korpótléknak 200 koronáról 400 koronára való felemelése kilátásba van helyezve.

A mennyiben a tanszékre olyan egyén választatnék meg, ki a teljes qualificatiót, nevezetesen az egyetemi magántanári képesítést még meg nem szerezte: az 1897. évi 183. sz. egyházkerületi végzés értelmében mindaddig, míg a teljes képesítettség megszerzését be nem igazolja: 3000 korona alapfizetést s 800 korona lakpénzt élvezhet.

A pályázati kérvények keresztlevéllel, életrajzi vázlattal, a védkötelezettség teljesítését s az egészségi állapotot igazoló bizonyítvánnyal a képesítést feltüntető okmányokkal, esetleg az eddigi alkalmaztatásról szóló bizonyítvánnyal és az irodalmi működést feltüntető iratokkal felszerelve a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debrecenbe az 1904. nov. 20-ig és pedig hivatalban levők kéfelettes hatóságuk útján adandók be.

Debrecen, 1904. okt. 27.

Kiss Áron
püspök.

SZÖLŐLUGAST

ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld és homoktalajon.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetű) mert nagyobb része ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak a alkalmas fajokat ültettek, azok bőven ellátják házuakat az egész szőlőérés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő hazánkban mindenütt megletem s ninesen oly ház, melynek fala mellett a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkívül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legremekebb dísz, anélkül, hogy legkevesebb helyet is elfoglalna az egyébre használható részekből. Ez a legháládatosabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatu katalógus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki címét egy levelezőlapon tudatja.

Czím:

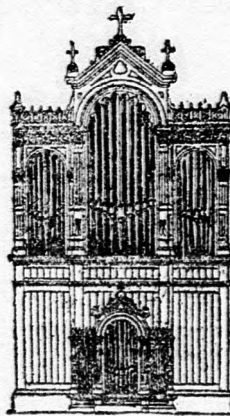
Érmelléki első szőlőoltványtelep Nagy-Kágya,
u. p. Székelyhid,

Országh Sándor

orgonagyáros

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi kiállításon „nagy diszoklevéllel“ és Ferencz József lovag-„renddel“ kitüntetve, az 1904. évi veszprémi kiállításon aranyéremmel kitüntetve, azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tömör hangú, legjobb és legújabb rendszerű orgonákat. Elvállal javításokat és átalakításokat. Kiseb orgonák készletben vannak. Szolid munka és

jutányos árak. Az orgonák jóságát mi sem bizonyítja inkább mint az, hogy a gyár alapítása óta 400-nál több új orgona lett megrendelve és készítve.

Arjegyzék és részletes tervezet kívánatra díjmentesen küldetik.

Ezüst-kályhafény

Vaskályhák

fa, szén és coaks fűtésre,

Takarék-tűzhelyek, Kályha-ellenzők, kályha-tálcák, tüzi szerszámok.

Fa és széntartó kosarak fényezve.

Mosdó állványok, vasbutorok, konyha-edények raktára

Sesztina Lajos

vaskereskedőnöl

Debrecen.

Most jelent meg
a legújabb
Nagy képes Tankönyv
és
Tanszerárjegyzék

az 1904—905. tanévre melyet kívánatra **ingyen** és
bérmentve küld meg a nagytiszteletű **Lelkész** és
Tanító uraknak

HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.

előbb

László Albert és Társa

könyv és tanszerkereskedése,
a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kizárólagos
bizományosa
DEBRECENBEN.

ORGONA!!

Nagyváradon, fő-utca 51/15.

UJ ORGONÁKAT

készíték a legújabb pneumatikus csőrend-
szer szerint, golos-ládával. Biztos műkö-
désért még a **legnedvesebb templom-**
ban is kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyed-
ségü játszás-móddal birnak és mindamel-
lett az egyes sipok a leggyorsabb játszás
mellett is **precizen** azonnal megszólal-
nak. — Elvállalok továbbá

régi orgonákat
átalakítás, javítása és hangolása
a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona-készítő.

A „Neumann M.“ cég debreceni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész
és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta
ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja,
nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület
lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne te-
kintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő
nagy áruházat.

A kitünő minőségü férfi-, fiu- és gyer-
mek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a
legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják
az összes vásárlók, de különösen azok a
szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt
szerzik be.

A nagytiszteletü lelkész és tanító urak
Debrecenbe jöve ne mulaszták el ezt a
látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni
mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-
ságnak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az
üzlet az év minden szakában, mert a vevők
óriási tömege helyből úgy mint vidékről a
Neumann M. céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét
minden időben és körülmények között fen-
tartani, de arra nem is volt eset, hogy
Neumann M. áruháza ellen panasz emel-
tetett volna.

**Olesóság, tartósság és csinosság te-
kintetében a Neumann cég** áruai versenyen
felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és
tanító urai pedig különösen bizalommal for-
dulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen
mint törzs vevőközönség különös figyelem-
ben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a
régü kitünő hírnevü előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA TOTT : 1845-BEN.